

Nová Ves nad Popelkou

(Josef Jan Fučík)

Soudíce dle jména a dle položení jednotlivých statků a rolí, táhnoucích se v jediném pruhu až na hranice katastru (1300 – 2100 m k severu a 1200 – 1300 m k jihu), poznáváme, že Nová Ves vznikla okolo r. 1200. Bylo zde brzy jistě asi 20 – 30 usedlostí, tedy na ty časy osada dosti veliká, takže i kostel byl tu záhy postaven a fara knězem osazena. Nová Ves má nejvíce pozemků ze všech obcí celého politického okresu.

R. 1362 dne 21. listopadu byl ustanoven kněz Jan z Loučné Hory k návrhu ur. p. Půty z Turgova na Bradlci pro kostel v Nové Vsi úmrtím plebána Petra uprázdněny; v úřad uvedl ho farář z Lomnice. Podobně zachovaly se presentace (=jmenování) zdejších farářů z let 1363, 1391, 1412 a 1414. Zdejší farář odváděl r. 1369 3 gr. č. papežského desátku, lomnický 15 gr., jičínský 39 gr. č., byla tedy fara v Nové Vsi z nejméně výnosných.

Na hořením konci obce (k Lomnici) stávala tvrz na místě, kde stojí statek č. d. 157. na východní a severní straně byla obehnaná příkopy, které se mohly vodou napouštět a patrný byly ještě před 100 lety. Když starý statek před časy bořili, našli v základech husí vejce a na dně příkopu mnoho pálené hlíny. (Do základů dávali vejce, živé beránky apod. místo německého způsobu zazdívání dětí i nenarozených, aby stavba byla pevná.) Statku říká se dosud „na ohradě“. Také na dolním konci obce, nad statkem č.d. 120 stávala prý tvrz, jak tvrdíval jičínský profesor-dějepisec Ant.Maloch, ale památky po ní nebyly dosud objeveny. Právo kostelního podací (=ustanovovati faráře) v Nové Vsi a zjisté větší část vsi patřily ke Bradlci. Tím ovšem se nevylučuje, že na obou tvrzích seděli zemané a hospodařice na svém popluží, bohatším pánům sloužili. (Bezpochyby odtud pochází i jméno „Poplužák“ v čís. d. 141 r. 1649 – 79. Též Janu Mizerovi v čís. 148 ro. 1842 – 91 říkali Poplužák).

R. 1465 král Jiří Poděbradský potvrdil darování Janovi z Lemberka „za jeho věrné služby na jeden statek selský v Nové Vsi za Bradlcem, v němž Jaroš přebývá, ... se všemi poli, lesy, ptoky s násadou a všemi svobodami, které ode dávna k tomu náležejí.“ Jeden z vlastníků zdejší tvrze – Diviš Boharyňský ze Hrádku – měl r. 1514 i podací právo v Nové Vsi, jež „náležela několika pánům“.

Když r. 1532 zemřel Jiřík z Valdštejna na Bradlci, rozdělili se jeho synové Jan a Albrecht o dědictví otcovské. V registrech důchodů panských toho roku uvádí se v Nové Vsi 34 osadníci, kteří platili po 9 – 24 gr. č. ouroku (všichni 18 kop 25 gr., rychtář sám 5 kop, ale neodváděl slepic, vajec a ovsu), 3 – 10 gr. rolních, měli 2 – 9 dní roboty, celkem za 89 slepic odváděli 136 větel ovsu a 239 vajec, mimo to o vánocích 20 slepic; „každý usedlý má 1 den rubati drva k zámku“ a někteří seno z panské louky robotou odvézt do Železnice, kde Albrecht potom sídlil. „V téže vsi začal se mlejn dělati, při kterém pila bude moci býti udělána“. Tedy r. 1532 byly v Nové Vsi teprve 2 mlýny, neboť mezi usedlými je uveden jen 1 „mlynář“ beze jména, jinak byli by mlynáři jmenováni. R. 1590 bylo tu již 5 mlýnů, z nichž „Procházkovský“ pode vsí ve 30tileté válce vyhořel a nebyl obnoven. „Lucký mlýn“ čís. d. 1 byl postaven až okolo ro 1780.

R. 1538 Albrecht z Valdštejna prodal Novou Ves Vilémovi z Valdštejna a tak přivtělena byla k panství lomnickému.

Před válkou 30letou bylo v Nové Vsi 69 usedlostí, a to 53 statky (=grunty), 5 mlýnů, 8 chalup, 1 kovárna a 2 krčmy (z nich 1 „rychta“ u kostela a 1 krčma pode vsí. Dlouhá válka zavinila, že mnohé statky vyhořely, grunty zpustly a zarostly. Takové poznámky jsou ve starých pozemkových knihách z té doby u 29 statků a 4 chalup, 1 krčmy a 1 mlýna = celkem u

35 usedlostí (!!) v Nové Vsi. Byla to nynější čísla domů: 15, 17, 23, 29, 31, 33, 36, 41, 50, 51, 52, 56, 64, 70, 76, 77, 85, 93, 94, 101, 108, 109, 111, 115, 123, 126, 136, 137, 141, 148, 149, 163, 167, 168 a Proch.mlýn pode vsí. – Podobných poznámek nebylo u statků nynější čísla: 2, 6, 7, 10, 14, 21, 24, 26, 28, 39, 43, 54, 57, 62, 63, 66, 73, 80, 83, 86, 91, 105, 112, 118, 120, 121, 125, 128, 131, 133, 145, 1505, 153 a 157, ač i tu leckde smutné poměry hospodářovy byly vzpomenuy. – Usedlosti čísel zde neuvedených zřízeny byly až v době od války 30lete do nynějších časů.

Ze mnoha statků sedláci a sirotci utekli a v poutech byli voděni zpět; statky byly prodávány po několika kopách míšeňských a často byly by rozdány zdarma, kdyby tu sirotci pohledávek neměli.

R. 1652 dle zprávy Rigia, děkana v Branné, čítla Nová Ves 167 obyvatelů, Lomnice jen 136. – Také ve válce 7leté (1756-63) a válkách Napoleonských (1813) Nová Ves mnoho utrpěla.

Dle berní rolle r. 1654 byly v Nové Vsi 34 selské grunty, z nich bylo 6 r. 1652 – 3 nově osazeno, 15 chalup (1 znova osaz.), 7 „zahradníků“ (z nich 1 nově osazen), 14 stavení rozbořených a pustých (z nich 4 statky); sedláci měli jenom po 9-30 korcích polí, osévali na zimu 3-10 korců, na jaře 1-6 korců; měli 1-2 koně 1-5 krav, 1-2 jalovice, chalupníci měli 2-12 k. rolí, osévali na zimu 1-2 k., na jaře ½ - 1 ¾ k., 1 koně měl jen jeden, krávy 1 – 2, tolikéž i jalovic nebo žádnou; v celé obci bylo 639 korců polí „prosředně úrodných“, 33 koně (více než nyní! robota!), 104 krávy a 48 jalovic. (R. 1910 bylo tu 26 koní a 5 hříbat, 696 kusů hovězího dobytka, 187 koz.)

R 1713 poznamenáno u 9 usedlíků tkadlec, u 1 švec, 1 kovář, 1 kolář, 1 pekař a 4 mlynáři; r. 1725 u 18 přádník, 1 tkadlec, 1 pekař, 1 řezník, 1 kovář, 1 truhlář, 1 žebrák a 3 žebračky.

R. 1725 bylo zapsáno 1282 str. rolí, dle výsevku 1059 str., a to v I. tř. 74 str., II. 224 a III. 761 str., výnos I. 5 mandel po 2 ½ věrt., II. 4 m. po 2 ¼ v., III. 2 ½ m. po 2 v.; lad 199 str., pustých 37 str., luk pro 31 ¾ dvouspřežného vozu sena a 4 v. otavy. Obecní les při kartouzských hranicích (=u Žďáru) je (r. 1713) vyporážen, ale zalesněno znova 9 str. R. 1725 zapsáno obcí 10 str. lad=pastvin, louky pro 1 vůz sena a 18 léčí mladého lesa. Při revisitaci (nové přehlídce) r. 1757 bylo shledáno jen 9 léčí obecního lesa. V obci 5 tkalců platilo 9 zl. 22 kr., 1 pekař 3 zl. 37 kr. a 1 švec 1 zl. 52 kr.

Josefinský katastr r. 1785 vykazuje v Nové Vsi již 841 ¾ jiter polí, 442 j. luk a 480 ½ j. lesů, celkem 1764 j. 590⁰ pozemků s výnosem 3438 měřic žita, 3438 m. ovsa, 1038 centů sena, 362 c. otavy a ročním přírůstkem 262 sáhů měkkého dříví.

R 1884 bylo zde napočítáno 1426 jit. rolí, 155 ½ j. luk, 4 j. zahrad, 55 ¾ j. pastvin, 426 ¾ j. lesů, 48 ½ j. nepoplatné půdy, celkem 2116 jit. 1047⁰ pozemků s výnosem 9275 zl. 89 kr. r. č.

Dle nové míry r. 1896 bylo tu 813,2320 ha rolí, 89,0389 ha luk, 2,3607 zahrad, 32,1846 pastvin, 249,7752 lesů, 6,5563 stavební plochy, 0,6938 neplodné půdy a 24,2203 jiných pozemků daně prostých, celkem 1218,0618 ha pozemků s výnosem 8896 zl. 69 kr. r. č.

Robota. V urbáři panství lomnického z ro. 1667 jsou vyjmenováni 54 sedláci a 18 podsedků (=domkářů, z těchto poznamenány 3 pusté domky) a jejich povinnosti vrchnosti. Sedláci platili ouroku o sv. Jiří 21 kr. až 1 zl. 55 kr. (celkem 45 zl. 57 kr. rýn.), tolikéž o sv. havle, 14 podsedků po 3 kr. 3 den., 4 po 16 až 35 kr., sedláci odváděli po 1 až 4 korce ovsa (celkem 87 k.), 2-6 slepic (c. 159), 3-13 vajec (c. 309 v.), dělali každý v panském lese 1 sáh dříví (c. 56 s.), orali 1-4 dní v roce (133 dni), vozili mrvu 1-2 dni (81 den), vozili seno 1-2 dni (54 d.), obilí 1-2 d. (73 dni), dříví 1-2d. (73 dni), u žetí obilí sedláci a podsedkové po 2-4 d.

(c. 221 den) a hrabání ovsa sedláci po 2-4 d. (c. 181 den). Patrně, jak po válce 30leté proti r. 1532 vzrostly na Lomnicku povinnosti poddaných. Mnohem hůře bylo na Hruboskalsku, o čemž dočteme se jinde. Dle příznávací tabely z r. 1749 bylo v Nové Vsi robotou povinných 11 sedláků s 1 koňským potahem 594 dni, 56 sedl. s 2spřež. volským potahem 1679 dní (r. 1756 39 s. 1736 d.), 6 chalup. s 1spřež. vol. pot. 316 dní a 25 zahrádků, chalupníků a podruhů se 2254 dny ruční roboty (r. 1756 již 71 se 3053 dny).

V r. 1780 byly zrušeny panské dvory na Lomnicku a roboty byla uvedena na peněžitý plat, tzv. robotné. Tento robotní plat a laudemium bylo roku 1851 vykoupeno v Nové Vsi za 2768 zl. 05 kr., výkupné z ouroku, práce za mzdu a činže z mlýnů 1338 zl. 50 kr.; bezplatně byla slevna dávka po 1 ½ zl. víd. č. z 93 stavení.

R. 1588 Eliška z Martinic, paní na Lomnici, dala přestavěti sešlý kostel v Nové Vsi a jejím přičiněním pořízen veliký zvon z peněz přes 150 kop gr. č. v „zádušních počtech“ od r. 1565 naskládaných. Od války 30leté byla fara zdejší bez vlastního kněze, jen krátkou dobu 1662 - 68 byl tu duchovní Vojtěch Červenka z Turnova, který se stal potom děkanem v Jičíně a byl spisovatelem v oboru náboženském. R. 1749-68 postaven byl nový kostel a od r. 1787 opět jako farní kostel náboženské matice farářem osazen. Nový hřbitov zřízen r. 1867 za farskou loukou.

První zmínka o škole v Nové Vsi je r. 1662. R. 1713 nebylo tu zvláštní školní budovy, ale poznamenáno, že „kantor ve vlastním příbytku mládež učí“. R. 1787-8 postavila obec dřevěnou školu vedle fary; ta byla přestavěna v nynější podobě r. 1876 za 15300 zl. r. č.

R. 1846 usilovala obec o stavbu silnice z Lomnice do Nové Paky, ale nadarmo, teprve v letech 1863-65 byla postavena.

Obyvatelstvo zdejší obce zaměstnává se od dávných dob polním hospodářstvím a tkalcovstvím. Len pěstuje se na polích v hojnější míře a třelna Fr. Fajfra v posledních letech postavená ho spracovává a vytřený do Trutnova prodává. Bratři Jos. a Fr. Dědkové založili r. 1921 závod kartonážský a vyrábějí pro obchodníky krabice z lepenky. Ač již několikrát mluvilo se, že některý průmyslník postaví zde tkalcovnu, nestalo se tak dosud ani od r. 1906, kdy postavena byla dráha od Boleslavi do Staré Paky s nádražím v místě a tak v posledních letech obyvatelstva ubývá; stěhuje se do míst průmyslových. R. 1652-1890 byla Nová Ves nejlidnatější venkovskou obcí na Lomnicku; nyní ji předstihl průmyslový Libštát a Košť.Olešnice. Jak domů a obyvatelstva v Nové Vsi přibývalo nebo ubývá, patrně z tabulky ve II. roč. „Sbor.“ str. 30-31.

Až do let devadesátých uplynulého století bylo v Nové Vsi velmi mnoho rodin, které déle než sto let bydlely v témže stavení; i v tom jevil se konservatismus zdejšího obyvatelstva. Byly to rodiny: ....

- V posledních 30ti letech přešlo prodejem a provdáním mnoho usedlostí v majetek rodin jiného jména.

Divadlo hrávalo se v Nové vsi již před r. 1850 (viz Sbor. II 118); r. 1850 věnovali zdejší ochotníci 116 zl. 50 kr. konv. m. na stavbu vyhořelého kostela v Lomnici, příspěvek z divadla na tehdejší dobu značný; r. 1852 pořídili sochu P. Marie při silnici nedaleko kostela. Sbor dobrovolných hasičů má obec od r. 1882; Čtenářský spolek zdárně působil r. 1881-1922; bohatou knihovnu odevzdal obci, peníze daroval na stavbu obecního domu a pěkné jeviště se šatnou tělocvičné jednotě „Sokol“, založené r. 1912. Katolická jednota v Nové Vsi založena r. 1902 a „Federativní Dělnická Tělocvičná jednota“ r. 1922.